

4. Για τό “κοινό ευρωπαϊκό σπίτι ...”

Η Κοινότητα του Ευρωπαϊκού Σπιτιού (ΕΟΚ) δέν μπορεί νά εἶναι μόνο μιά οικονομική κοινότητα, ἀλλά τουλάχιστον μιά ολοκληρωμένη κοινότητα, πολιτιστική, κοινωνική, διοικητική καί οικονομική. Ἄν τήν οικονομική σχέση τήν καταστήσουμε μοναδική, ἤ, ἂν θέλετε, κυρία ὅπως μέ τό πρόγραμμα τοῦ 1992 (Ἐνιαία Ἐσωτερική Ἀγορά), τότε δέν δημιουργεῖται “Κοινό Σπίτι”, ἀλλά ἀπλῶς “Κοινή Ἀγορά” (“Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα”).

Ὁ οικονομικός παράγων ἔχει βέβαια κάποια ἀξία, ἀλλά γιά ἕνα ὀρθόδοξο χριστιανό, (ἀλλά καί γιά τόν ἄνθρωπο μέ τό κοινό μυαλό) , ὄχι τήν πρώτη. Μόνον ἕνας ὑλιστής μπορεί νά ὑποστηρίξει πῶς ὁ οικονομικός (ὕλικός) παράγων εἶναι ὁ μόνος ἢ τουλάχιστον ὁ πρῶτος. Ἡ μονομερής οικονομική πρόοδος περιορίζει τήν πνευματική πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπό ἠθική ἄποψη ἔχει ἤδη βαθμολογηθεῖ ὁ πλοῦτος-οικονομία ἀπ’ τόν ἴδιο τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό: “Δύσκολον ἐστί τούς πεποιθότας ἐπί χρήμασι εἰς τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν” (Μάρκ. 10, 24). Ἡ προσήλωση καί ἐμπιστοσύνη στόν πλοῦτο (οικονομία) μᾶλλον δυσκολεύει τήν πνευματική πρόοδο τῶν ἀνθρώπων.

Προσέξτε καί τήν σημερινή πραγματικότητα, ὅπως τήν περιγράφει ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Κοινοβουλίου τῆς ΕΟΚ Γ. Ρωμαῖος (“Καί μετά τό 1992; ...”, “Τό Βῆμα”, 5/5/1991, σελ. ΑΙΙ): “Ἐνῶ μέ ιδιαίτερη ταχύτητα προωθοῦνται ὅλες οἱ νομοθετικές καί διοικητικές διαδικασίες, δηλαδή τόν Ἰανουάριο 1993, ἡ στρατηγική τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, μικρή πρόοδος ἔχει σημειωθεῖ γιά τήν οικονομική καί κοινωνική συνοχή, διότι τά περισσότερα μέτρα μπλοκάρονται στό Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν τῆς Κοινότητας. Κι αὐτό εἶναι μιά αἰτία πού ἔχει προσθέσει νέες ἀνησυχίες καί ἀγωνίες γιά τή δομή καί τό μέλλον τῆς Ευρωπαϊκῆς Κοινότητας”.

(1991)

5. Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα: i. “Ἡ Ὁρθοδοξία στὴν Ἐνωμένη Εὐρώπη”.

1. Τὸ τριήμερο στὶς ἀρχές (7-9) Σεπτεμβρίου τοῦ 1990 ἦταν μιὰ εὐλογημένη πρόκληση γιὰ ἐντατικὴ ἐργασία ἀπὸ τοὺς θεολόγους γιὰ τοὺς θεολόγους καὶ γιὰ ὅλους τοὺς μορφωμένους καὶ συνειδητοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνες. Πρόκειται γιὰ τὸ “Ζ’ Πανελλήνιο Θεολογικὸ Συνέδριο”, πού ὀργάνωσε στό ξενοδοχεῖο Κάραβελ τῶν Ἀθηνῶν ἡ “Πανελληνίος Ἐνωσις Θεολόγων”, ὑπὸ τὴν Προεδρία τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ.κ. Σεραφεῖμ.

Θέμα μεγάλο, δύσκολο, ἐπίκαιρο καὶ “καυτό” ἦταν “Ἡ Ὁρθοδοξία στὴν Ἐνωμένη Εὐρώπη”. Δηλαδή: ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλληνορθόδοξης θρησκευτικῆς κοινότητας στὴ ζωὴ καὶ δράση τῆς Ε.Ο.Κ., τίς πολιτιστικὲς συνέπειες πού ἔχει γιὰ τὴν Ἑλλάδα (πού εἶναι ἡ μόνη ὀρθόδοξη χώρα στὴν Ε.Ο.Κ.) καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα μέλη τῆς Δυτικῆς Εὐρωπαϊκῆς “Ἐνωσης”. Μᾶς ἐνδιαφέρουν ὅλες οἱ πρακτικὲς συνέπειες γενικὰ στό πολιτιστικὸ ἐπίπεδο (καὶ εἰδικὰ στὴν εὐσεβῆ ζωὴ) πού ἔχει-θά ἔχει αὐτὴ ἡ Ἐνωση-ἡ μεγάλη, ἔντονη καὶ ἀναπτυσσόμενη ἐπαφὴ τῶν ὀρθοδόξων μὲ τοὺς μὴ ὀρθοδόξους: ὑλιστές, ἄθεους, ἀγνωστικιστές, ὀρθολογιστές, ἑτερόθρησκους καὶ ἑτερόδοξους. Μᾶς ἐνδιαφέρει ὄχι τόσο ἡ γνώση τῶν συνεπειῶν, ἀλλὰ κυρίως ἡ πρακτικὴ ἀντιμετώπιση τῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν προβλημάτων πού δημιουργεῖ αὐτὴ ἡ ἔνωση.

2. Ἐνα ὅποιοδήποτε Συνέδριο δέν εἶναι πράξη, ἀλλὰ εἶναι κατ’ ἀνάγκη μιὰ θεωρία. Ἀλλὰ τί θεωρία; Θεωρία γιὰ τὴ θεωρία, ἢ θεωρία τῆς πράξεως; Θεωρητικὴ δηλ. μελέτη γιὰ τὸν προγραμματισμὸ τῆς πρακτικῆς δράσης; Ὅσο περισσότερο ἓνα Συνέδριο πλησιάζει στὸν προγραμματισμὸ τῆς πράξης τόσο ἡ ἐπιτυχία τοῦ Συνεδρίου εἶναι μεγαλύτερη. Εἰδικὰ γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ καὶ Θεολογικὸ αὐτὸ Συνέδριο “Ἡ Ὁρθοδοξία στὴν Ἐνωμένη Εὐρώπη” ἔχουμε δύο ὁμοειδεῖς δυσκολίες γιὰ τὴν ἐπιτυχία του: 1) Οἱ Ἕλληνες σέ σύγκριση μὲ τοὺς Δυτικοευρωπαίους εἴμαστε λιγότερο πρακτικοὶ καὶ περισσότερο θεωρητικοί. 2) Οἱ θεο-λόγοι πού τὸ ἀντικείμενό τῆς ἐπιστήμης τους (λόγος γιὰ τὸ Θεό-Πνεῦμα) εἶναι κατὰ βάσιν θεωρητικό. Παρ’ ὅλο ὅμως πού οἱ δύο αὐτές ἐγγενεῖς ψυχολογικὲς τάσεις τῶν ὀργανωτῶν, εἰσηγητῶν καὶ μελῶν τοῦ Συνεδρίου εἶναι θεωρητικὲς, ὑπῆρξαν καὶ ἀρκετὰ στοιχεῖα σαφῶς πρακτικά. Ἐλπίζουμε ἀκόμη καὶ πιστεύουμε πὼς τώρα στὴν ὁμαδικὴ καὶ ἀτομικὴ χρῆση καὶ ἀξιοποίηση τῶν συμπερασμάτων τοῦ Συνεδρίου θά ὑπάρξουν πολὺ μεγαλύτερα πρακτικὰ ἀποτελέσματα.

3. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανισμὸς (μὲ τὴν ἀποφατικὴ του θεολογία) εἶναι κυρίως πρακτικός, εἶναι μιὰ ἰσορροπία θεωρίας καὶ πράξεως (Ὁρθοδοξία, Ὁρθοπραξία). Γιατί ξεκινάει ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ: “Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι ... ,ἀλλ’ ὁ ποιῶν” (Ματθ. 7, 21). Δηλ. ὁ Κύριος δίνει μιὰ ἔμφαση στὴν πράξη-ἐφαρμογὴ, καὶ ἀποσύρει στὴ σκιά, στὰ παρασκήνια τὰ λόγια, τὴ θεωρία. Αὐτὴ τὴ σχέση τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξης τὴν ἐξέφρασε ρεαλιστικότερα, πρακτικότερα καὶ ἐπιγραμματικὰ ὁ ἀπὸ χαρακτῆρος (σάν Ἕλληνας καὶ Θεολόγος) θεωρητικὸς Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός-ὁ Θεολόγος: “Πρᾶξις γὰρ ἐπίβασης θεωρίας” (Λόγος περὶ δόγματος, κεφ. 12). Δηλ. ἡ ζωὴ, ἡ καθημερινὴ δραστηριὰ ζωὴ, ἡ πράξη χρησιμοποιοῦ τὴ γνώση, τὴ σκέψη, τὴ θεωρία γιὰ βοηθό, γιὰ σύμβουλο, γιὰ

νά μήν παραπατήσει και σπρωγμένη από τον “αντίδικο” πέσει σε κανένα γκρεμό, σε καμιά αίρεση. Ο σκοπός της ζωής του Ορθοδόξου (άνθρώπου) είναι ή θέωση, δηλ. δέν είναι μιά στατική κατάσταση αλλά ή όδος, ή συνεχής κίνηση και δράση για την τελείωση, είναι τουλάχιστον μιά πνευματική δράση για πρόοδο.

4. Μέ αυτές τις προϋποθέσεις τό συνοπτικό αυτό άρθρο θά προσπαθήσει νά προβάλλει ένδεικτικά και περιληπτικά (μέ την κατ’ ανάγκην θεωρία-λόγια γραπτά-της πράξεως) τά προβλήματα των σχέσεων της Ορθοδοξίας μέ τό Δυτικοευρωπαϊκό Πολιτισμό, των συνειδητών Ορθοδόξων Ελλήνων μέ τούς Δυτικοευρωπαίους “εταίρους” μας στην Ε.Ο.Κ.

5. Άν κάθε άνθρωπος είναι μιά ξεχωριστή προσωπικότητα, μιά ιδιοπροσωπία κατά τό θέλημα του Δημιουργού, πού διαφέρει από τον άλλο άνθρωπο, πολύ περισσότερο υπάρχουν διαφορές και όμοιότητες μεταξύ των ανθρώπων-κοινωνικών ομάδων. Η Ορθοδοξία και ή Δυτική Ευρώπη είναι δύο ανθρώπινες ομάδες-κοινωνίες, πού ή κάθε μιά έχει τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Για κάθε άνθρωπο είναι δύσκολο νά έπισημάνουμε τά πνευματικά χαρακτηριστικά του. Είναι πολύ πίο δύσκολο όμως νά έπισημάνουμε τά χαρακτηριστικά κάθε μιās ανθρώπινης ομάδας-κοινωνίας, άφου ή ομάδα είναι μιά σύνθεση και τά χαρακτηριστικά της θά είναι μιά σύνθεση και μιά περιπλοκή των διαφόρων ατομικών χαρακτηριστικών της όλης ομάδος’. Είναι δύσκολη ή έπισημανση της ιδιοπροσωπίας κάθε κοινωνικής ομάδας.

6. Η πνευματική σχέση του ανθρώπου μέ τό Θεό (ευσέβεια-θρησκεία) είναι τό βασικότερο και χαρακτηριστικότερο στοιχείο ενός πολιτισμού-είναι τό άνθος κάθε πολιτισμού.

Έπειδή είναι τό βασικότερο και πνευματικότερο στοιχείο, γι’ αυτό είναι και τό δυσκολότερο νά μελετηθεί και νά έπισημανθεί, έπακριβώς νά αξιολογηθεί και έπομένως να συγκριθεί μέ τό αντίστοιχο άλλης κοινωνικής ομάδος. Η Ορθοδοξία (Ανατολική Έκκλησία) είναι μιά αυθόρμητη βιωματική και έμπρακτη ευσέβεια, ένω ή Δυτική ευσέβεια μέ την επίδραση του αρχαίου Ρωμαϊκού Πολιτισμού είναι ένας θεσμός, ένας τυποποιημένος τρόπος συμπεριφοράς, ένας νομικισμός. Ήδη έπισημάνουμε μιά ιδιοπροσωπία στις δύο κοινωνικές πολιτιστικές ομάδες: Ορθόδοξη και Δυτική.

7. Η Ανατολική Ορθόδοξη Κοινωνία από τή φύση της (άπό την αρχαία έλληνική κοινωνία) ένδιαφέρεται μάλλον για τό θεωρητικό, πνευματικό στοιχείο του ανθρώπου (για τον ύπαρξιμό), ένω ή Δυτικοευρωπαϊκή κοινωνία από τή φύση της (και από την αρχαία ρωμαϊκή πολιτεία) ένδιαφέρεται περισσότερο για τό υλικό και πρακτικό στοιχείο του ανθρώπου. Ήδη έχουμε μιά δεύτερη πολιτιστική διαφορά των δύο κοινωνιών Ορθόδοξης-Δυτικής. Συνέπεια αυτού είναι ότι ή Δύση ένδιαφέρεται για την υλική, έξωτερική εμφάνιση και προβολή των “υλικών” στοιχείων της ζωής της, ένω ή Ορθόδοξη κοινωνία ένδιαφέρεται περισσότερο για την ένδοσκόπηση και λιγότερο για την επίδειξη και προβολή.

8. Η Δυτική Κοινωνία ένδιαφέρεται για την όργάνωση του πλήθους και τή συστηματική διοίκηση πού καταλήγει στον τύπο και τον τυπικισμό (Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και Δίκαιο-ή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία μέ τό συγκεντρωτικό

σύστημα διοικήσεως, “Καθολική” ονομάζει τον έαυτό της). Ένω ή Ανατολική κοινωνία άδιαφορεί για τό πλήθος, γι’ αυτό δέν τήν ενδιαφέρει ή αύστηρή καί τέλεια όργάνωση καί διατηρεί τό αυθόρμητο καί τήν ένθερμη οικειότητα πού ένώνει τό “μικρό (της) ποιόνιο” (μικρές οί άρχαίες έλληνικές πολιτείες καί συγκριτικά πολύ λιγότερο τυποποιημένο δίκαιο)-ή Όρθόδοξη Έκκλησία μέ τό όμοσπονδιακό διοικητικό σύστημα, όνομάζει τον έαυτό της “Όρθοδοξία”, δηλ. δόξα, πίστη, θεωρία καί μέ τό Κανονικό Δίκαιο τονίζει πολύ όχι τό νομικιστικό αλλά τήν “Οίκονομία”. Ήδη έχουμε μιά άλλη διαφορά στίς δύο κοινωνικές-πολιτιστικές ομάδες, τής Όρθόδοξης καί τής Δυτικής. Αποτέλεσμα αυτού του όργανωμένου ή αυθόρμητου τρόπου ζωής είναι ότι οί μέν Δυτικοί έχουν συστηματικά μελετήσει καί συνειδητοποιήσει τον τρόπο τής ιδιωτικής, δημόσιας καί κοινωνικής (κοινωνιολογική έπιστήμη) ζωής τους, οί δέ Όρθόδοξοι άνεπαρκώς έχουν μελετήσει τό βάθος καί τήν αξία τής πατερικής τους διδασκαλίας καί παράδοσης, τή δύναμη τής πνευματικής τους ζωής καί έπομένως δέν έχουν συνειδητοποιήσει τήν πραγματικότητα.

9. Δέν πρόκειται (ούτε είναι δυνατόν) βέβαια νά εξαντλήσουμε τώρα εδώ τίς πολιτιστικές διαφορές των δύο κοινωνικών ομάδων: Όρθοδοξία καί Δύση. Αλλά καθώς ξέρουμε όλοι στην Ελλάδα σήμερα μιλάμε για τίς “ρίζες” μας, τήν ιδιοπροσωπία μας, τήν πνευματική μας ταυτότητα μέ γενικότητες καί ασάφειες, μέ άοριστίες, σε άντιδιαστολή προς τους Δυτικούς πού, λόγω του συστηματικού τους τρόπου του σκέπτεσθαι, έχουν συναίσθηση καί ρεαλισμό στό χαρακτηρισμό καί στην έκφραση τής πολυμορφίας του Δυτικού Πολιτισμού τους. Μ’ αυτές τίς ιδιαιτερότητες είναι τρομερά δύσκολο νά γίνει μιά σύγκριση μεταξύ των δύο πολιτισμών. Πολύ πιό δύσκολο λοιπόν είναι νά γίνει μιά αξιολογική σύγκριση αυτών. Γενικά: Κάθε πολιτισμός έχει τά προτερήματά του καί τίς αδυναμίες του, όπως καί οί άνθρωποι σαν άτομα. Ο Θεός πού έδωσε αυτές τίς διαφορές ξέρει τί κάνει-έγώ μπορει νά μήν τίς πολυκαταλαβαίνω καί έτσι δέν μπορώ καί νά τίς εκτιμήσω.

10. Όσοι όμως Όρθόδοξοι Έλληνες επιμένουν καί σήμερα ακόμη νά κάνουν άπόλυτη αξιολογική σύγκριση φθάνουν στα άκρα (ίσως για νά κάνουν έντύπωση): Η “ψωροκώστενα”, ή διαλελυμένη κοινωνία, ή άνεργάτιστη, πού έχασε τίς παραδόσεις της, ή υποδουλωμένη στη Φραγκία (ή στην έξτρεμιστική παραφυάδα της τήν Αμερική), ή άνύπαρκτη προσωπικότητα του Έλληνορθόξου πολιτισμού. Καί από τήν άλλη μεριά οί “κουτόφραγκοι”, οί άθεοι, οί “πρεζάκηδες”, οί σεξουαλικά έκδοτοι, “τά κατά συνθήκη ψεύδη”, ό ρομαντισμός καί νομικισμός. Ή ή σύγχρονη άγία πνευματική Όρθόδοξη κοινωνία καί ή ύλιστική καί βαρβαρώδης Δυτική κοινωνία. Αυτές όμως οί ύπερβολές όχι μόνο δέ χρησιμοποιούν τό “μέτρο” των αρχαίων Έλλήνων, ούτε τή “διάκριση, πού είναι ή ύψιστη των άρετών” για τήν όρθόδοξη σκέψη, αλλά ασφαλώς δείχνουν τήν αναιδεια τής τέλειας άμάθειάς τους ή τή σχιζοφρένειά τους. Αυτές οί ύπερβολές πρέπει νά λείψουν, για “νά είμαστε μέσα στα πράγματα”, για νά μήν έξευτελισθοΰμε στους Ευρωπαίους καί νά επιβιώσουμε συνειδητά καί πνευματικά σαν Έλληνορθόδοξος Πολιτισμός.

Καί ακόμη κατά τό δυνατόν (ὅσο ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ μᾶς δώσει) νά συμβάλουμε σέ μιά πνευματικότερη ἐπικοινωνία μέ τό Θεό μέσα στήν Ἑλληνική κοινωνία καί κατά τό δυνατόν (ὅσο ἀντέχουν τά πνευματικά μας "κότσια") καί στή Δυτικοευρωπαϊκή κοινωνία.

11. Ἀλλά γιά νά φτάσουμε στήν καρποφόρα καί ἀποδοτική χρήση τῶν προσόντων (τῶν χαρισμάτων-ταλέντων) τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Πολιτισμοῦ πρέπει πρῶτα νά γνωρίσουμε, ἔπειτα νά συνειδητοποιήσουμε τίς ἰκανότητές μας καί τίς ἀδυναμίες μας, καί τέλος νά ἀγωνιστοῦμε συνειδητά καί συστηματικά γιά νά περιορίσουμε τά ἐλαττώματά μας καί νά αὐξήσουμε τά προτερήματά μας. Ἐπειτα ἀπ' αὐτά μποροῦμε νά σταθοῦμε σάν "ἑταῖροι" τῶν μελῶν τῆς Ε.Ο.Κ., ὄχι τόσο στό οἰκονομικό ἐπίπεδο, ὅσο στό πνευματικό ἐπίπεδο. Στό πνευματικό ἐπίπεδο, τότε θά μποροῦμε νά βοηθήσουμε, μέ πολικό ἀστέρα τήν Ορθοδοξία καί τήν Πατερική παράδοση, γιά μιά πνευματική τελειοποίηση καί μιά πραγματική ἔνωση, σάν ἀδέρφια τοῦ ἴδιου πατέρα. Ὅταν ὁμως δέν ξέρομε τέλεια καί δέν ἔχουμε συνειδητοποιήσει τίς πνευματικές δυνάμεις μας καί ἀδυναμίες μας, ὄχι μόνον δέν θά βοηθήσουμε στήν πρόοδο τῆς Ευρώπης, ἀλλά θά ἐξευτελισθοῦμε ἀνεπανόρθωτα στούς θετικιστές καί ρεαλιστές Ευρωπαίους, ἄν δέ θά ἐξαφανιστοῦμε πνευματικά.

12. Μόνο οἱ Ἕλληνες Ορθόδοξοι Θεολόγοι καί γενικά οἱ συνειδητά μορφωμένοι Ἑλληνορθόδοξοι μποροῦν νά μελετήσουν, νά ἐκτιμήσουν, καί νά συνειδητοποιήσουν τά στοιχεῖα (καλά, κακά) τοῦ σύγχρονου Ἑλληνορθόδοξου πολιτισμοῦ. Δύο εἶναι οἱ τρόποι τῆς μελέτης του: Ὁ φιλολογικός, ἄς τόν ποῦμε ἔτσι, καί ὁ κοινωνικοερευνητικός. Ὁ φιλολογικός εἶναι ἡ μελέτη τῶν κειμένων πού περιγράφουν τά ἦθη καί τά ἔθιμα τῶν νεοελλήνων. Φιλογογικά-λογοτεχνικά κείμενα Παπαδιαμάντη, Βιζυηνοῦ, Καρκαβίτσα κλπ., πύο συγχρόνων. Αὐτό εἶναι κάπως εὐκολο νά γίνει ἀπό κάθε θεολόγο, φιλόλογο ἢ διανοούμενο. Στό δεύτερο: ὁ κοινωνικός ἐρευνητής πρέπει νά ἔχει εἰδικότητα, πείρα, καί μεγάλα χρηματικά κονδύλια στή διάθεσή του. Πρέπει νά γίνει ἐρευνα-πνευματική ἀπογραφή, ἄς τήν ποῦμε στήν Ἀθήνα λ.χ., στήν ἐπαρχιακή πρωτεύουσα, στό κεφαλοχώρι, στό πεδινό χωριό καί στό ὄρεινό χωριό. Τά στοιχεῖα αὐτά νά ἐπεξεργαστοῦν, συγκριθοῦν καί μελετηθοῦν γιά νά δοῦμε τήν ὑπάρχουσα πολιτιστική κατάσταση τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας, ἔπειτα ἀπό τήν ἔντονη μεταπολεμική ἀστυφιλία καί τήν ἔκταση τῆς ἐπίδρασης τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἀπό τό ραδιόφωνο, τήν τηλεόραση καί τήν προσωπική ἐπικοινωνία μέ τούς λαούς τῆς Δύσεως. Αὐτό εἶναι δύσκολο νά γίνει. Χρειάζεται χορηγούς: ἄτομα ἢ ἰδρύματα, χρειάζεται τή βοήθεια κοινωνιολόγων-ἐρευνητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν (Ε.Κ.Κ.Ε).

13. Μεταπολεμικά ἑκατοντάδες, χιλιάδες Ἑλληνορθόδοξων μετανάστευσαν σέ Δυτικοευρωπαϊκές χῶρες γιά νά ζήσουν. (Δέν ἀναφέρομαι στήν Ἀμερική καί στήν Αὐστραλία). Ἐκεῖ πολλοί, οἱ περισσότεροι θαμπώθηκαν ἀπό τήν ἐξωτερική λάμψη τοῦ Πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως, τήν ὀργάνωση, τήν τάξη καί ἀπό τά καταπληκτικά ἐπιτεύγματα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλά μή ἔχοντας συνειδητοποιήσει τήν πνευματική (καί ψυχολογική) ἀξία τοῦ Ἑλληνορθόδοξου

πολιτισμοῦ ὑποδουλώθηκαν πολιτιστικά, καί ἄλλοι τά ἔχουν χαμένα καί δέν τολμοῦν νά κάνουν σύγκριση καί ἀξιολόγηση τῶν δύο πολιτισμῶν. Τί φταίει; Ἡ Ορθόδοξη Ἐκκλησία (διοικοῦσα καί διδάσκουσα) δέν τοῦς προετοίμασε ψυχολογικά, πνευματικά καί γνωσιολογικά γι’ αὐτή τή μετανάστευσή τους. Σήμερα πόσο φροντίζει ἡ Ἐκκλησία γιά νά τοῦς ἐνισχύσει τό ὑποσυνείδητο, παραδοσιακό Ἑλληνορθόδοξο καί Πατερικό Πνεῦμα; Πολλά θά μπορούν νά προστεθοῦν στίς προσπάθειες τῶν Ἑλληνικῶν Ορθόδοξων κοινοτήτων τῆς Δυτικῆς Ευρώπης. Τουλάχιστον νά τοῦς δώσουμε κατάλληλα βιβλία (πρακτικά, μέ παραδείγματα ἀπό τή ζωή τους) καλογραμμένα καί εἰδικά γι’ αὐτούς. Ἡ καί βιβλία μέ τίς πολιτιστικές ιδίως (καί θεολογικοθησκευτικές, ἂν θέλετε) διαφορές τῶν δύο πολιτισμῶν. Μήπως πρέπει νά εἶναι γραμμένα καί σέ δύο, τρεῖς Ευρωπαϊκές γλώσσες;

14. Τώρα μπορούμε νά σκεφτοῦμε τήν προβολή τοῦ Ἑλληνορθόδοξου πολιτισμοῦ μέσω τῶν ἑλληνικῶν παρoικιῶν στά κράτη-μέλη τῆς Ε.Ο.Κ. ἢ γενικότερα Αὐστραλίας, Ἀμερικῆς κ.λ.π. Πῶς θά γίνει ἡ προβολή; Ὑπάρχουν πολλές ἀφορμές καί πολλές δυνατότητες, ἀλλά χωρίς τήν ἀκριβή μελέτη καί συνειδητοποίηση τοῦ πολιτισμοῦ μας, οἱ ἐνέργειές μας αὐτές θά εἶναι ἀπρογραμμάτιστες, πρόχειρες, ἐπιπόλαιες καί ἔτσι θά ἐξευτελισθοῦμε.

15. Κατά τήν προσωπική ἐκτίμηση τοῦ ὑπογράφοντος ἡ ὅλη αὐτή ἐργασία θέλει ἐργατικότητα, συστηματικότητα, ὀργάνωση καί κάποια οικονομική προσφορά. Καί ὅλα αὐτά μέ βάση τό φιλότιμο τοῦ Ἑλληνα, τήν πνευματική δηλ. εὐαισθησία καί θυσία τοῦ Ορθόδοξου Χριστιανοῦ.

16. Θέλω ἀκόμη νά ἐπισημάνω τήν ἀνάγκη τῆς γνώσεως τῶν ευρωπαϊκῶν γλωσσῶν καί τῆς “γλώσσας” γι’ αὐτό τό ἔργο, τήν προβολή δηλ. στοῦς Δυτικοευρωπαίους τοῦ Ἑλληνορθόδοξου πολιτισμοῦ. Γιά νά προβάλεις τίς ἀπόψεις σου, πρέπει νά μιλήσεις στόν Ευρωπαϊο γερμανικά, ἀγγλικά κ.λ.π. Καί ἀκόμη νά ἐκφραστεῖς μέ τή Δυτικοευρωπαϊκή νοοτροπία, δηλ. μέ τή “γλώσσα” του. Αὐτόν ἀκριβῶς τόν τρόπο χρησιμοποίησε καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μιλώντας στόν Ἄρειο Πάγο στοῦς Ἑλληνες εἰδωλολάτρες, πού δέν εἶχαν ἰδέα γιά τόν ἀποκαλυμμένο Θεό. Ἐκφράστηκε μέ τήν νοοτροπία τῶν Ἀθηναίων δηλ. πρέπει καί ἐδῶ νά μιμηθοῦμε τόν Ἀπόστολο Παῦλο: “Τοῖς πᾶσι γέγονα τά πάντα, ἵνα πάντως τινά σώσω” (Α΄ Κορ.9,22).

17. Οἱ περισσότεροι ἀπό τοῦς Δυτικοευρωπαίους ἀντιμετωπίζουν τά διάφορα καί βασικά προβλήματα ὄχι σάν ὑπαρξιακά προβλήματα ὅπως ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι, ἀλλά σάν κοινωνικά, φιλοσοφικά καί οικονομικά προβλήματα, γιατί πολλοί εἶναι ἄθεοι, ἀγνωστικιστές, ὀρθολογιστές καί ὑλιστές. Γιά νά τοῦς πλησιάσουμε καί ἐμεῖς πρέπει νά μελετήσουμε τήν Ορθοδοξία ἰδίως κοινωνιολογικά-ὄχι μόνο κοινωνικά ἀλλά καί κοινωνιολογικά. Ἔτσι μόνο μπορούν νά ἀρχίσουν νά μᾶς καταλαβαίνουν. Πρέπει νά θέσουμε τό θέμα μας: Ἡ πολιτιστική ἀξία τῆς Ορθοδοξίας καί μέσα σ’ αὐτό (σάν ἀνώτερη βαθμίδα) νά τό παρουσιάσουμε καί ὑπαρξιακά (καί σάν θέωση).

18. Εἶπα πῶς τό βασικότερο στοιχεῖο κάθε πολιτισμοῦ εἶναι ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό (εὐσέβεια, θρησκεία). Ἐπομένως πρέπει καί σ’ αὐτό τό

επίπεδο να προβάλλουμε την ορθοδοξία. Σωστά αλλά για τους λίγους Δυτικοευρωπαίους που τυπικά, νομικιστικά θρησκεύουν. Αλλά ήδη, επί χρόνια τώρα ασχολούμεθα με τό θεολογικό διάλογο (μέ τους Ρωμαιοκαθολικούς ιδίως αλλά και μέ τους Διαμαρτυρομένους). Τί προέκυψε; Δημιουργήθηκε ένα φιλικό κλίμα, μέ κάποια τάση κατανόησης της Ορθοδοξίας, αλλά σέ στενό (θεολογικό-κληρικό ιδίως) κύκλο. Τώρα όμως μέ την “τρικλοποδιά”-τήν επιθετική Ουνία τών Ρωμαιοκαθολικῶν-τείνουμε να γκρεμίσουμε μεγάλο μέρος από τό φιλικό αυτό οικοδόμημα. Πρέπει να βεβαιωθοῦμε πώς στους θρησκευτικούς αρχηγούς της Δύσεως επικρατεῖ ἡ σκοπιμότητα καί ἡ διπλωματία, ἄκρως αντίθετα από τήν “ἀπλότητα, ἀφελότητα” καί εὐλικρίνεια τών Ορθοδόξων. Ἐνῶ ὁ ἀπλός λαός της Δύσεως πού δέν ἐπιδιώκει τίς ἐπαφές μας γιά ὑλικά ἢ κοινωνικά συμφέροντα, εἶναι πιό εὐθύς καί εὐλικρινής. Κατά τήν προσωπική μου κρίση, χωρίς να αποκλείσουμε τό θεολογικό διάλογο “τῆς ἀλήθειας καί τῆς ἀγάπης”, θά πρέπει να στραφοῦμε ιδίως πρὸς τόν πολιτιστικό διάλογο μέ τόν ἀπλό λαό της Δύσεως.

19. Τελιώνοντας μέ τό ἄρθρο αυτό, θεωρῶ πώς ἀσχοληθήκαμε μέ τήν “Ορθοδοξία στην Ένωμένη Ευρώπη” ὄχι μόνο περιληπτικά αλλά καί ἐνδεικτικά. Πρόβαλα προσωπικές σκέψεις σάν θεωρία τῆς πράξεως, χωρίς να προχωρήσω σέ πρακτικότερες λεπτομέρειες γιά τήν κατάλληλη μελέτη, τόν προγραμματισμό καί τή δράση. Πάντως δέν πρέπει να ξεχνᾶμε πώς γιά να ἀρχίσουμε κάποια πρόοδο χρειάζεται ἐργατικότητα, συστηματικότητα, θυσία καί προπάντων Θεία Εὐλογία. Τό “Ζ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΘΕΟΛΟΓΙ Ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ” ἤδη μᾶς προκαλεῖ.

(1990)